

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	58
Land:	Rwanda
Kilde:	Utrikesdepartementet
Titel:	"Mänskliga rättigheter i Rwanda"
Udgivet:	23. marts 2007
Optaget på baggrundsmaterialet:	23. marts 2007

Utrikesdepartementet

Denna rapport är en översiktlig sammanställning över hur de mänskliga rättigheterna efterlevs, grundad på den svenska ambassadens bedömningar.

Rapporten kan inte ge en fullständig bild. Information bör sökas också från andra källor.

Mänskliga rättigheter i Rwanda 2006

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Det finns stora brister vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna (MR) i Rwanda men utvecklingen förefaller gå i positiv riktning. Bristerna gäller främst det demokratiska utrymmet men också rättsväsendet och fängelserna. Folkmordet sätter fortfarande sin prägel på det mesta av det som sker inom politik, ekonomi och andra samhällssektorer i Rwanda. Det första tio åren efter folkmordet var regeringens främsta prioritet landets säkerhet och stabilitet, men år 2005 började tillväxt och ekonomi ägnas allt mer uppmärksamhet. Denna trend har fortsatt under 2006, vilket tydligt speglas i arbetet med formuleringen av Rwandas nya fattigdomsstrategi som ska börja gälla under 2007. Rwandas involvering i regionen blir allt mer positiv bland annat genom deltagandet i Afrikanska unionens (AU) fredsbevarande trupp i Darfur och inträdet i East African Community (EAC). Rwanda har också frivilligt låtit landet granskas i The New Partnership for Africa's Developments (NEPAD) African Peer Review Mechanism (APRM).

Rättegångar inom de traditionella folkdomstolarna på bynivå, Gacaca, för prövning av folkmordsåtal inleddes i juli 2006 i hela landet. Det finns kritik om bristande rättsäkerhet men det är svårt att se något alternativ med hänsyn till det stora antal (drygt 700 000) personer som är identifierade som misstänkta. Rättsäkerheten är också hotad av brist på resurser och kvalificerad personal inom hela rättssektorn.

Fängelseförhållandena är svåra och kommer att förvärras när fler döms i Gacaca-domstolarna. En rad processer pågår i syfte att stärka kunskapen om de mänskliga rättigheterna och den nationella kommissionen för mänskliga rättigheter, ombudsmannen och enhets- och försoningskommissionen har fortsatt sina respektive arbeten. Mötes-, förenings- och yttrandefriheterna är

inskränkta och kontrollen av civila samhället hård. Regeringen tycks fortfarande vara ovillig att tillåta en helt öppen politisk debatt eller kritik från oberoende organisationer. Däremot kan en positiv utveckling skönjas med till exempel flera nya privata radiostationer som tillåter lyssnarfrågor, en ökning av antalet oberoende tidningar och en mer öppen debatt i parlamentet.

Ungefär 60 procent av befolkningen antas leva under fattigdomsnivån. Tillgången på land är knapp. Hälsosituationen är svår med brist på personal och spädbarns- och mödradödligheten är bland de högsta i världen.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Rwanda har ratificerat följande centrala konventionerna om mänskliga rättigheter.

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR). De fakultativa protokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet har varken ratificerats eller undertecknats.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR).
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD).
- Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) dock inte det fakultativa protokollet om enskild klagorätt som inte heller har undertecknats.
- Konventionen om barnets rättigheter (CRC) samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnad konflikt respektive om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.
- Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter.

Rwanda har inte tillträtt konventionen mot tortyr (CAT) eller det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr.

Rwanda inte heller tillträtt Romstadgan för internationella brottsmålsdomstolen (ICC).

Rwandas rapportering om efterlevnad av de olika konventionerna har varit bristfällig; senast rapporterade landet år 2002 om genomförandet av barnkonventionen. Det pågår en diskussion mellan Rwanda och Högkommissarien för mänskliga rättigheters kontor om möjligheten att inlämna en övergripande rapport för FN-konventionerna.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Konstitutionen från 2003 förbjuder tortyr, kroppslig bestraffning och grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning. Inga fall av politiskt motiverade försvinnanden har rapporterats sedan 2003 och det finns inget som tyder på att systematisk eller statssanktionerad tortyr eller inhuman behandling förekommer.

Anklagelser mot lokala försvarsstyrkor, Local Defense Forces (LDF), för övergrepp på civilbefolkningen fortsätter att rapporteras, men i mindre omfattning än tidigare år tack vare förbättrat regelverk och övervakning. LDF består till stor del av unga utbildade män och kvinnor, som mer eller mindre oavlönat arbetar på uppdrag av lokala myndigheter för att bidra till ordning och säkerhet. Ofta är de beväpnade. Vissa förbättringar har dock skett de senaste åren, delvis genom ökat fokus på utbildning och tydligare ansvar för LDF från de lokala myndigheterna, men de utgör fortsatt ett problem.

Anklagelser mot Rwanda för övergrepp av kongolesisk civilbefolkning har avtagit i och med att Rwanda dragit tillbaka militär trupp från de östra delarna av Demokratiska republiken Kongo.

Förhållandena i fängelserna är svåra men vissa förbättringar har skett. Cirka 80 000 personer sitter fängslade i utrymmen avsedda för betydligt färre. De flesta är misstänkta för delaktighet i folkmordet. Sedan 2003 års förordning om villkorlig frigivning har drygt 50 000 personer frigivits, senast under 2005 frigavs 23 000 personer villkorligt. Detta har minskat trycket på fängelserna. Fler villkorliga frigivningar den närmaste tiden är tänkbara. Till följd av Gacaca-rättegångarna, som förväntas pröva drygt 700 000 folkmordsåtalade under 2006 och 2007, kommer emellertid nya påfrestningar att skapas. Behovet av en ny fängelselag har diskuterats under två års tid, men har ännu inte nått några konkreta resultat.

Situationen i fängelserna vad avser sanitära förhållanden, mat och sysselsättning har förbättrats något, vilket har medfört att dödligheten har sjunkit. Internationella rödakorskommittén (ICRC) hade till och med år 2005 helt eller delvis ansvar för matförsörjningen till fängelserna, men från och med 2006 övergick ansvaret helt till regeringen.

4. Dödsstraff

Rwandas konstitution föreskriver dödsstraff för vissa typer av brott, bland annat våldtäkt. Flera dödsdomar har utfärdats de senaste åren men några

avrättningar har inte verkställts sedan 1998. Rwanda har inte anslutit sig till det fakultativa protokollet till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter avseende dödsstraffets avskaffande.

En positiv utveckling kan skönjas då det ledande partiet Rwanda Patriotic Front (RPF) i oktober 2006 aviserade att de stödjer ett avskaffande av dödsstraff. Regeringen har uppdragit åt justitieministeriet att skriva en proposition för parlamentet att ta ställning till. Det finns dock en opposition mot avskaffandet av dödsstraffet hos allmänheten, inte bara från överlevande från folkmordet. Regeringen planerar en kampanj för att informera om förslaget och försöka att vända opinionen.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden har förekommit under året, även av vad som uppfattas vara politiska orsaker. Det förekom rapportering om att ett hundratal personer, främst gatubarn och prostituerade kvinnor, förts bort och placerats i en lokal utanför Kigali för att avlägsna dem från gatan. Oppositionella journalister har även tillfälligt anhållits och utfrågats under oklara förhållanden. Det finns inga indikationer om systematiska frihetsberövanden och inte heller om att situationen försämrats jämfört med tidigare år.

Medborgare möter i dag inga större hinder att få id-kort och pass, möjlighet att resa utanför landets gränser eller rätt att återvända efter exil. Däremot är kostnaden för pass hög, vilket i realiteten utgör ett hinder för många. Korruption anses inte vara något utbrett problem vid utfärdande av pass eller id-kort.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Bristen på resurser och kvalificerad personal (poliser, åklagare, advokater och domare) utgör fortsatt ett allvarligt hinder för rättssäkerheten inom det rwandiska rättssystemet.

År 2004 påbörjades en omfattande reform av rättssektorn, vilken bland annat formellt upprättade självständiga domstolar och åklagarmyndigheter. Det finns emellertid frågetecken angående domstolarnas faktiska självständighet från regeringen. Presidentens stora makt vid tillsättningen av domare kommenterades i NEPAD:s APRM-rapport. Två typer av specialdomstolar finns i enlighet med konstitutionen; en militärdomstol och Gacaca-domstolar.

Reformen av rättssektorn resulterade i att ett stort antal domare och annan personal avskedades. Detta var ett led i professionaliseringen av rättsväsendet, som samtidigt ökade arbetsbördan på en redan överbelastad rättssektor.

Nästan samtliga rättegångar avstannade under år 2004, vilket skapade stor eftersläpning i handläggning av ärenden, men till och med år 2006 har denna eftersläpning stadigt minskat. Fortfarande har dock en minoritet av de personer som fängslats de senaste åren fått sin sak prövad. Ett ambitiöst utbildningsprogram av nya jurister har påbörjats men det kommer att ta många år innan man kan ersätta de domare som avskedades. I oktober 2006 meddelades att ett 70-tal poliser av olika rang avskedats av regeringen på grund av bland annat korruption.

Justitieministern har också under 2006 tillsatt en kommitté för att undersöka förutsättningarna att reformera Rwandas allmänna strafflag från 1977.

Gacaca är en traditionell konfliktlösningsmekanism på gräsrotsnivå, som nu används som domstol för folkmordsmisstänkta. Efter en pilotfas mellan åren 2005 och 2006, under vilken drygt 700 000 personer som medverkat i folkmordet identifierades för åtal, inleddes i juli 2006 Gacaca-rättegångar i hela landet. I korthet innebär Gacaca att majoriteten av de folkmordsåtalade skall få sitt fall prövat på hemorten av folkvalda domare och med aktivt deltagande av lokalbefolkningen. Gacaca har fem syften: 1) få fram sanningen om vad som hände 1994; 2) skynda på rättegångarna; 3) utplåna straffriheten; 4) bidra till försoning i landet, och 5) visa omvärlden och sig själva att Rwanda kan hantera denna utmaning. Straffet ska reduceras vid ett erkännande och ska även kunna delvis omvandlas till samhällstjänst. Rättegångarna innebär utmaningar, bland annat har det förekommit hot mot och till och med mord av vittnen. Polisen har dock erbjudit vittnesskydd i viss utsträckning. Rapporter om flyktingströmmar till grannländerna av rädsla för Gacaca förekom i början av året, men har avtagit sedan rättgångarna startade på landsomfattande nivå. Många har återvänt till Rwanda.

Stora delar av det internationella samfundet, inklusive EU, har under senare år givit sitt principiella stöd till Gacaca. Man ser inte något alternativ för att hantera det stora antalet folkmordsåtalade, även om det anses brista på en rad punkter avseende mänskliga rättigheter. I NEPAD:s APRM rapport framfördes också kritiska synpunkter. Kritiken har huvudsakligen pekat på bristande distinktion mellan domare och åklagare, frånvaron av ett oberoende försvar, godtyckligheten i fråga om straff för ett visst brott samt att incitamenten för erkännande är alltför stora. Det sistnämnda anses även till viss del ligga bakom den korruption som uppstått kring Gacaca, där vittnesmål kan köpas för att anklaga oskyldiga, bland annat av politiska motiv. Internationella bedömare har även påpekat att den utdragna häktningstiden i sig är ett brott mot de mänskliga rättigheterna. Befolkningen har även kritiserat avsaknaden av deltagande och engagemang i Gacaca-rättegångarna av ledare på central och lokal nivå. Förespråkarna framhäver vikten av befolkningens deltagande för att processen skall kunna bidra till försoning. Men det har visat sig att fokus

tenderar att läggas på straffkomponenten. Lagstiftningen för Gacaca har uppdaterats så sent som 2006 för att hantera en del av de frågor som kritiserats. En avgränsad tidsram för Gacaca anses vidare positiv för tilltron till processerna. Det är dock för tidigt att bedöma Gacacas resultat och effekter för försoning.

Den nationella kommissionen för enhet och försoning, som bildades 1999, har fortsatt sitt arbete för att bidra till försoningsprocessen i landet. Kommissionen är formellt inte en del av rättsväsendet, även om dess verksamhet kan sägas vara ett mycket viktigt led i att göra upp med det förflutna. Dess mandat omfattar att driva och koordinera försoningsprocessen samt att analysera hur andra processer i landet, exempelvis Gacaca och valprocessen, bidrar till eller påverkar försoningsprocessen. Verksamheten, som för närvarande genomgår en reformeringsprocess, genomförs med deltagande av befolkningen.

Samarbetet mellan Rwanda och FN:s internationella brottmålstribunal för Rwanda (ICTR) fungerar tillfredsställande, även om det till och från är spänt. Diskussionerna om överföring av ett antal misstänkta för åtal i Rwanda när ICTR:s mandat går ut i december 2008 har under 2006 intensifierats och ett par fall kan komma att överföras redan under det närmsta halvåret.

Det finns en nationell kommission för mänskliga rättigheter som ansvarar för att följa upp misstänkta brott mot de mänskliga rättigheterna samt främja efterlevnaden av dessa rättigheter. Kommissionens sju ledamöter är utsedda av regeringen och den skall enligt konstitutionen vara självständig. Kommissionen fokuserar framför allt på utbildning i frågor om de mänskliga rättigheterna samt utredning av politiskt mindre känsliga frågor. Internationella aktörer har kritiserat kommissionen för att inte vara tillräckligt oberoende och kritisk.

En ombudsmannainstitution har etablerats i enlighet med konstitutionen, med mandat att motverka och följa upp misstänkt korruption, men även följa upp anmälningar från befolkningen om övergrepp av statsmakten. Media har rapporterat om flera fall som ombudsmannen har uppmärksammat. Ombudsmannens funktion och kapacitet är dock fortfarande begränsad.

7. Straffrihet

Alltsedan självständigheten har Rwandas rättssystem präglats av en långtgående straffrihet för den ledande makteliten. De försök till regelrätt rättskipning för de folkmordsåtalade som nu sker är det första riktiga undantaget. Samtidigt kritiserats regeringen för att inte individer från de egna militära styrkorna som begått brott gentemot civilbefolkningen i både Rwanda, framförallt under folkmordet, och i östra Demokratiska republiken Kongo ställs inför rätta.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Rwandas konstitution, som antogs efter en folkomröstning 2003, garanterar både yttrande-, mötes- och mediafrihet samtidigt som konstitutionen, särskild lagstiftning och hittills även det praktiska förfarandet är inskränkande. Det är härvid främst konstitutionens artikel 33 som förbjuder etnisk, regional, rasistisk, diskriminerande och all annan form av divisionistisk propaganda som används.

Regeringen tycks fortfarande ovillig att tillåta en helt öppen politisk debatt och kritik i organiserad form i media. Detta förklaras med den negativa roll media spelade innan och under folkmordet. Censur förekommer, liksom självcensur. Mediasektorn fortsätter emellertid att utvecklas positivt, med utökat utbud och ett öppnare debattklimat med större deltagande av politiker. BBC, Deutsche Welle och Voice of America sänder ocensurerat på det nationella språket Kinyarwanda. Under 2006 har ytterligare radiostationer tillkommit. Det finns idag 15 stationer registrerade, varav de flesta är privata. Ett flertal sänder debatter och tillåter lyssnarfrågor. Under året har ett antal regeringsföreträdare, inklusive presidenten, medverkat i media för att svara på lyssnarnas frågor. Kritik mot politiska beslut, program och olika samhällsföreteelser accepteras, men inte kritik mot den övergripande politiska agendan.

Under året har även fler oberoende tidningar tillkommit, både på Kinyarwanda och på engelska. Totalt finns ett drygt trettiotal tidningar som publiceras mer eller mindre regelbundet.

Förföljelser och hot mot journalister har enligt rapporter förekommit även under 2006. Det är ofta svårt att bedöma fakta i dessa fall på grund av brist på helt oberoende rapportering.

Mediasektorn i Rwanda är mycket outvecklad och journalistiken anses hålla en låg och oprofessionell standard. Det gäller regeringsvänlig såväl som mer oberoende media. Ett pressråd, High Council of the Press (HCP), har tillsatts i enlighet med konstitutionen vilket lyder under presidenten och informationsministeriet.

Mötesfrihet finns enligt lag men är i praktiken begränsad. Partipolitisk verksamhet är inte tillåten på gräsrotsnivå utan partierna får enbart verka på distrikts- och nationell nivå. Detta kritiserades i NEPAD:s APRM-rapport. Även föreningsfrihet garanteras i konstitutionen, men en lag från april 2002 ger regeringen kontroll över civila samhället. Organisationer, inklusive religiösa samfund, måste registrera sig för att få verka och processen är kostsam och tar tid. Under 2006 utarbetades ett nytt lagförslag för internationella icke-statliga organisationer, vilket mötte kritik från organisationerna för att vara

inskränkande. Lagen har ännu inte godkänts i parlamentet. Ett nytt lagförslag för de nationella organisationerna har även nämnts.

Fackföreningar är tillåtna enligt konstitutionen, liksom rätten att strejka. Den nya konstitutionen gör ingen skillnad mellan statligt och privat anställda.

Religionsfrihet råder enligt lag i Rwanda, med undantag av religiösa samfund som kan bidra till segregering och motverka försoning i samhället. Vissa religiösa samfund, framförallt Jehovas Vittnen, har enligt uppgift tidigare haft problem med myndigheter. Under 2006 har dock inga sådana rapporter förekommit.

Civila samhället i Rwanda är fortsatt svagt utvecklat och det råder en misstänksamhet mellan regering och civila samhället. En parlamentsrapport om folkmordsideologin lades fram 2004. I den anklagades flera utpekade organisationer för etnisk segregering (divisionism) vilket ledde till att ett flertal aktivister för mänskliga rättigheter lämnade landet. Flera av organisationerna har känt sig tvungna att anpassa sig och vågar inte uttrycka åsikter som motsätter regeringens linje. I den meningen kan sägas att någon helt oberoende nationell MR-organisation inte längre finns.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Rwandas konstitution föreskriver lika politiska rättigheter för alla medborgare, såsom att rösta, ställa upp i allmänna val och att gå med i politiska organisationer. Politisk organisation grundat på etnicitet, klan tillhörighet, kön, region och religion är emellertid förbjudet enligt lag.

Ett flerpartisystem bekräftades formellt med konstitutionen 2003. Enligt konstitutionen består parlamentet av underhus och senat. Bland underhusets 80 parlamentariker har 53 valts i landets första direkta parlamentsval som hölls 2003, övriga representerar särskilda grupper; kvinnor (24 platser), unga (2 platser) och personer med funktionshinder (1 plats). Dessa representanter har valts i särskild ordning. Av underhuset ledamöter är 37 kvinnor, eller 48 procent, vilket är den högsta siffran i världen. Sju partier finns representerade i underhuset.

Bland senatens totalt 26 senatorer (9 kvinnor), har 12 valts i indirekta val, 8 har utsetts av presidenten för att garantera representation av historiskt marginaliserade grupper, 4 har utsetts av ett forum för politiska partier (Consultative Forum of Political Organizations) och 2 akademiker har valts av universiteten.

Sammantaget är kvinnorepresentationen 44 procent i parlamentets två kamrar. Regeringen består av 19 ministrar och 11 vice ministrar, varav drygt en tredjedel är kvinnor.

Rwandan Patriotic Front (RPF) är det dominerande politiska partiet både inom politiken och i samhället. Särskild lagstiftning finns som innebär att premiärministern och talmännen i de båda kamrarna måste representera ett annat parti än det parti presidenten företräder. Regeringen är ansvarig inför parlamentet och presidenten.

De formella förutsättningarna finns därmed för att det politiska spelrummet skall tillåta opposition och maktdelning, även om det i realiteten inte tillämpas. Lagen om "divisionism" från maj 2002, som förbjuder all form av etnisk segregering, har medfört att avvikande åsikter från regeringens linje är ovanliga.

Ett så kallat forum för politiska partier inrättades i enlighet med konstitutionen 2003. Samtliga partier är lika representerade i forumet. Dess roll är bland annat att diskutera politiska frågor och föreslå rekommendationer till relevanta statliga institutioner, att medla mellan politiska partier, att harmonisera ståndpunkter och att hålla utbildning för politiska organisationer och politiker. Forumets samordnande funktion medför att parlamentet i praktiken sällan uppvisar total åsiktsbrytning. I NEPAD:s APRM-rapport kritiserades Rwanda för att systemet med ett politiskt forum med strikta regler för hur den politiska diskussionen ska föras är inskränkande. Som nämnts ovan kritiserades Rwanda också för att inte tillåta partipolitisk verksamhet på gräsrotsnivå.

Under januari till mars 2006 hölls val till de nya distrikts-, sektor- och cellnivåerna. I de sistnämnda röstade väljarna genom att ställa sig bakom vald kandidat, inte genom sluten omröstning. Även detta kritiserades i APRM-rapporten.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Misstankar om etnisk diskriminering inom den offentliga sektorn förekommer, men är svåra att följa upp bland annat för att statistik grundad på etnicitet inte är tillåten. Regeringen förnekar all sådan diskriminering och understryker att statliga anställningar sker på grundval av meriter och under transparenta former. Många rwandier med högre utbildning som hade nära kontakt med den tidigare regeringen (vid tiden för folkmordet) eller som har avvikande åsikt från nuvarande regering lever i exil, är fängslade eller söker sig av andra skäl inte till den nya förvaltningen.

Liksom i andra utvecklingsländer är statliga löner generellt sett otillräckliga. Lagstadgad minimilön finns som motsvarar drygt 200 SEK per månad och arbetstiden är begränsad till 40 timmar per vecka, även om det finns många undantag framförallt inom restaurang- och hotellbranschen, hälso- och sjukvård och vaktbolag. Statligt anställdas löner utbetalas ofta för sent. Reformen som påbörjats under 2004 och 2005 har fortsatt under 2006.

Statstjänstemannareformen har inneburit att ett stort antal statligt anställda förlorat jobben. Arbetslösheten är hög särskilt för nyutexaminerade. Som en följd av decentraliseringsreformen, vilken bland annat under året minskade antalet distrikt från 106 till 30, har en stor del av ansvaret övergått till de lokala nivåerna. Anställda på central nivå har mer eller mindre frivilligt flyttats till tjänster på distrikts- och sektornivå.

Det finns i dag över 20 registrerade fackföreningar under två paraplyorganisationer (CESTRAR och COSYLI). Knappt 90 procent av arbetsstyrkan i Rwanda är dock självhushållande bönder och det är oklart hur stort inflytande fackföreningarna egentligen har.

Tvångsarbete är förbjudet, emellertid används fångar för bland annat återuppbyggnadsarbete. Barnarbete är förbjudet men många barn arbetar såväl i hushåll som i jordbruket.

Rwanda har ratificerat följande ILO-konventioner (Internationella arbetsorganisationen) om mänskliga rättigheter:

- Föreningsfrihet och förhandlingsrätt (nr. 87 och 98)
- Icke-diskriminering i arbetslivet (nr. 100 och 111)
- Förbud mot tvångsarbete (nr. 29 och 105)
- Förbud mot barnarbete (nr. 138 och 182)

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Regeringens utgifter inom hälsosektorn är fortsatt låga, om än långsamt stigande. Statistiken är ojämn och därför svår att jämföra. Verkligt utfall korresponderar inte alltid med ursprunglig budget. Ungefärlig budgetallokering för 2006 var 8 procent av statsbudgeten (jämfört med 6 procent 2005). Omkring hälften av hälsoinsatserna finansieras genom internationellt bistånd och av frivilligorganisationer, inklusive religiösa samfund.

I princip ska alla delar av befolkningen ha samma tillgång till grundläggande hälsovård, det vill säga utan diskriminering. I praktiken drabbas dock särskilt kvinnor och landsbygdsbefolkningen hårt av bristen på pengar till egenavgifter och tillgänglighet till vårdcentraler. Det nationella hälsoförsäkringssystemet (Mutuelle Santé) introducerades under 2006 för alla medborgare, vilket innebär

att de fattigaste ska få gratis eller subventionerad hälsovård. Med decentraliseringsreformen har ansvar lagts på de lokala nivåerna att säkerställa tillgången till systemet och hälsovård. Traditioner och extrem fattigdom utgör dock i praktiken fortfarande hinder för rätten till bästa uppnåeliga hälsa för alla.

Personalbristen i hälsosektorn är, liksom i övriga statliga sektorer, mycket stor till följd av folkmordet. Tack vare insats från regeringen, givare, internationella och nationella aktörer är hiv/aids-förekomsten relativt låg i Rwanda jämfört med många andra afrikanska länder, 3 procent. Spädbarnsdödligheten är bland de högsta i världen, 118 av 1 000 barn enligt UNDP:s Human Development Report 2006. För barn under fem år är dödligheten drygt 200 av 1 000 barn. Statistik tycks dock visa på minskningar. Mödradödligheten är omkring 1 400 per 100 000 födselar. Inom ramen för Rwandas fattigdomsstrategi har olika initiativ tagits för att avhjälpa en del av dessa problem. Under 2006 skrevs kontrakt mellan de 30 nya distrikten och presidenten (Performance Contracts), i vilka förbättrad mödravårdshälsa är en framträdande målsättning.

Enligt den senaste statistiken från WHO är förväntad livslängd 44 år för män och 47 för kvinnor.

12. Rätten till utbildning

Även utbildningsväsendet lider stort av konsekvenserna av folkmordet, då en stor del av lärarna dödades, fängslades eller lämnade landet. Regeringen införde fri och obligatorisk 6-årig grundskola 2003, även om det i praktiken inte efterlevs över hela landet. År 2005 skrevs 92,4 procent av barnen in i primärskolan. Endast hälften uppskattas slutföra sex års grundskola och avhoppet är särskilt många bland flickor.

Utbildningssektorns andel av statsbudgeten uppgick år 2006 till 17 procent (jämför 16 procent 2005), varav 44 procent gick till primärutbildning (jämför 45 procent 2005). Initiativ har tagits inom utbildningssektorn för att öka de fattigas och särskilt utsatta barns möjlighet att slutföra primärskolan. Tack vare strategiska och koordinerade insatser sker framsteg i rätten till utbildning.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Rwanda är ett av världens absolut fattigaste länder och placerar sig 2006 på plats 158 av 177 i UNDP:s Human Development Index. Ungefär 60 procent av befolkningen antas leva under fattigdomsnivån. Över hälften av befolkningen är barn, det vill säga under 18 år. Tre femtedelar av befolkningen lever på landsbygden och bostadsbristen är stor såväl på landsbygden som i städerna. Tillgången till land är knapp och en landreform pågår. Klyftan mellan

stad och landsbygd ökar. Även om levnadsstandarden har förbättrats för majoriteten av befolkningen sedan folkmordet 1994, framstår en tillfredsställande levnadsstandard för majoriteten som avlägsen. Detta blir en av de största utmaningarna för den nya fattigdomsstrategin att ta itu med.

Som tidigare år ökade matpriserna även under 2006 (men något mindre dramatiskt än tidigare år) med 6 procent på grund av inflation, höjda bensinpriser, delvis dåliga skördar och låga te- och kaffepriser på världsmarknaden. Undernäring förekommer i vissa delar av landet, där framförallt kvinno- och barnledda hushåll drabbats.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Rwanda arbetar aktivt för att stärka kvinnans ställning, vilket återspeglas i den nya konstitutionen. Som tidigare nämnts är andelen kvinnor hög både i parlamentet och i regeringen. Ministeriet för gender och främjande av kvinnor har avvecklats och ministern för gender sitter numera inom premiärministerns kansli. Kvinnorna är fortfarande underrepresenterade i näringslivet, även om kvinnligt företagande stötts.

Våld mot kvinnor är utbrett och en studie från 2004 visar att 53,8 procent av de kvinnor som ingick i studien hade utsatts våld i hemmet och 17,5 procent för sexuella övergrepp som barn. Forum för kvinnliga parlamentariker har varit pådrivande i framtagandet av ett utkast till en lag om våld mot kvinnor. I augusti presenterades en proposition i parlamentet som antogs i klar majoritet. En lag väntas under 2006.

Till följd av folkmordet leds många hushåll av kvinnor. Ett flertal kvinnonätverk och kollektiv som driver kvinnors rättigheter har bildats sedan 1994, bland annat för att medvetandegöra kvinnor om deras rättigheter i form av till exempel lagen om lika arvs- och äganderätt från 1999. Principen om könsneutral lönesättning har förts in i arbetsmarknadsslagstiftningen. Våldtäkt kategoriseras som ett av de grävsta brotten inom folkmordslagstiftningen och handläggs därför i vanlig domstol.

Även om regeringens arbete kring kvinnofrågor lett till resultat, återstår mycket innan traditionella könsstrukturer som präglar Rwanda kan förändras.

15. Barnets rättigheter

Barnets rättigheter i Rwanda har förbättrats och regeringen driver en politik för att bättre tillgodose barnets rättigheter. Bland annat antogs 2002 en nationell policy för föräldralösa och utsatta barn. Antalet barnledda hushåll (ungefär 15 000) och ensamma barn är fortfarande stort, men i avtagande. En tredjedel av barnen i åldern 0-14 är föräldralösa, många till följd av hiv/aids. Enligt uppgift lever 6 000 - 7 000 barn på gatan. Barnprostitution och utnyttjande av barn som arbetskraft är vanligt och ofta relaterat till fattigdom inom familjen. Lokala myndigheter har vid ett flertal tillfällen försökt återföra barnen till sina hembyar, alternativt till institutioner.

Rapporter om barnsoldater förekommer, om än i förhållandevis begränsad utsträckning. Sexuellt utnyttjande av barn sägs vara vanligt, men statistiken är bristfällig. Regeringen för en aktiv kampanj mot sexuellt utnyttjande av barn vilket resulterat i att förövarna allt oftare ställs till svars och blir dömda.

Rwanda har ratificerat ILO:s konvention 182 om förbud mot de värsta formerna av barnarbete. Utnyttjande av barn fortsätter dock att vara ett problem. Barn, framförallt föräldralösa barn, utnyttjas under mer eller mindre livegna förhållanden för hushållsarbete, för att vakta kor och inom jordbruk etc.

Få minderåriga är numera fängslade.

Inga rapporter finns om könsstympning av flickor.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Diskriminering är i lag förbjudet i Rwanda. Uppgifter om etnisk tillhörighet är borttagen från identitetshandlingarna och regeringen har sedan folkmordet medvetet strävat efter att tona ned den etniska tillhörigheten och betonar istället den nationella identiteten. Det är således mycket svårt att undersöka om vissa etniska grupper är överrepresenterade bland exempelvis beslutsfattare.

CAURWA, organisationen för Rwandas ursprungsbefolkning Batwa, menar att ursprungsfolket diskrimineras både socialt, ekonomiskt och politiskt. Eftersom CAURWA företräder en etnisk grupp har de haft problem med att registrera sig, men i oktober 2005 registrerade till slut regeringen CAURWA som organisation. Varken regeringen eller den nationella MR-kommissionen erkänner dock Batwa som ursprungsbefolkning, trots att FN gjort det.

Rwandas konstitution från 2003 ger presidenten rätt att utse åtta senatorer som ”skall garantera representation av historiskt marginaliserade samhällen”. En senator kommer från folkgruppen Batwa, men är vald på basis av sin partitillhörighet.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexualitet, bisexualitet och transsexualitet är inte socialt accepterat i Rwanda och inte heller något som diskuteras. Trakasserier av homosexuella är ovanliga, men förekommer. Lagstiftning om icke-diskriminering saknas.

18 Flyktingars rättigheter

Rwanda har undertecknat flyktingkonventionen och tilläggsprotokollet, men ingen nationell lag finns på området. På grund av de återkommande oroligheterna i regionen har Rwanda omväxlande varit mottagare och ursprungsland för flyktingar till och från grannländerna. I juni 2006 fanns drygt 40 000 flyktingar från Demokratiska republiken Kongo och Burundi i flyktingläger i Rwanda, ett mindre antal av dem asylsökande. Omkring 53 000 rwandiska flyktingar och asylsökande beräknades finnas i övriga afrikanska länder, främst Demokratiska republiken Kongo, Uganda och Burundi.

Under första delen av året gick flyktingströmmar över gränsen framför allt till Burundi och Uganda. Förklaringar var rädsla för Gacaca, men också torka såväl som övriga anledningar. De flesta har emellertid, under stora påtryckningar från Rwandas regering, återvänt till Rwanda. Repatriering av flyktingar sedan folkmordet har pågått under ett antal år och för varje år minskar antalet återvändande. Mellan januari 2005 och juni 2006 återvände omkring 13 000 personer till Rwanda.

Regeringen har särskilda program för återanpassning i samhället av återvändande personer, inklusive avväpnade före detta rebeller från Demokratiska republiken Kongo. Dessa personer har samma rättigheter och skyldigheter som andra rwandier, vilket bland annat innebär att alla som var över 15 år när folkmordet ägde rum kan ställas inför rätta.

Under 2006 förvisade den tanzaniska regeringen personer av rwandisk härkomst till Rwanda. Till och med oktober 2006 rörde det sig om drygt 10 000 personer, men tiotusentals fler förväntas komma till Rwanda innan årets slut. Dessa personer har enligt FN:s flyktingorgan, UNHCR, inte flyktingstatus. Den rwandiska regeringen har vidtagit åtgärder för omhändertagande, med hjälp av internationella aktörer. Situationen är särskilt svår på grund av brist på land, men även andra resurser.

19. Funktionshindrades rättigheter

Personer med funktionshinder är diskriminerade och på grund av sitt funktionshinder ofta isolerade från samhället. Många nekas rätten till undervisning eftersom det inte finns anpassad undervisning. Det tycks saknas förståelse för att rätten till undervisning för ett barn med funktionshinder, även påverkar rätten till arbete. Funktionshindrade personers sociala liv inskränks som ett resultat av avsaknad av undervisning.

De runt 21 000 döva i landet har inget gemensamt teckenspråk och det finns inga tolkar i landet. Det nationella förbundet för döva har under 2006 med internationellt stöd tagit initiativ till att producera en manual för ett nationellt teckenspråk som ska användas för utbildning och undervisning.

Det finns ingen särskild lag som ger speciellt skydd för funktionshindrade personers rättigheter och restriktionerna är många, inte minst på grund av att statens begränsade resurser inte medger särskilda åtgärder för funktionshindrade. Ett utkast till lag utarbetades under året, men utan konsultation med de organisationer som representerar personer med funktionshinder. Ett motförslag har utarbetats, men inte godtagits av regeringen.

Samhällets syn på funktionshinder som något skamligt gör att familjer ofta försöker gömma en funktionshindrad familjemedlem. Det finns ett antal aktiva handikapporganisationer som verkar för att utveckla förutsättningarna för de funktionshindrade, men har svårt att vara aktiva på grund av underfinansiering.

Rwandas konstitution från 2003 reserverar en plats i parlamentet till en representant för personer med funktionshinder, vald av federationen av organisationer för funktionshindrade. Enligt uppgift var det dock inte federationen som valde parlamentarikern.

Företrädare för nationella handikapporganisationer deltar i processen av utarbetandet av den nya fattigdomsstrategin, men detta deltagande behöver stärkas.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Civila samhället i Rwanda är svagt. Det finns ingen oberoende organisation som arbetar med mänskliga rättigheter över hela landet för närvarande. Ett stort antal MR-aktivister lämnade landet 2004-2005 efter parlamentets rapport 2004 om folkmordsideologi. Relationen mellan delar av det civila samhället och

regeringen är ofta ansträngd. Den stabilitet som uppnåtts i landet har ännu inte återspeglats i ett helt fritt debattklimat mer än möjligtvis på individuell nivå.

Under 2006 utarbetades ett nytt lagförslag för internationella organisationer, vilket mötte kritik från organisationerna för att vara inskränkande (se ovan under kapitel 8).

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Det internationella samfundet, inklusive Sverige, arbetar med mänskliga rättigheter främst genom kapacitetsutveckling och strategiskt stöd till olika delar inom rättssektorn och det civila samhället. För Sveriges del är främjandet av demokrati och mänskliga rättigheter fortsatt en mycket viktig del av utvecklingssamarbetet och är en central fråga i dialogen med regeringen. Den svenska MR-rapporten utgör en av komponenterna i den årliga bilaterala konsultationen mellan Sverige och Rwanda. FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter planerar utöka sitt samarbete med Rwanda, bland annat genom Action 2-programmet som delvis finansieras av Sverige. I detta program ingår även stöd till den nationella MR-kommissionen.